

Vzgojno problematična mladina in naloge patronažne medicinske sestre

Dr. Katja Vodopivec

Patronažna sestra je socialno-medicinska delavka, ki na terenu prihaja v neposreden stik z družino. Zaradi njenih zdravstveno preventivnih nalog ji družine na široko odpirajo vrata, iščejo stika z njo same in ji poleg svojih zdravstvenih težav odkrivajo tudi težave, ki nastajajo v odnosih med posameznimi člani družine, tako na primer vzgojne in ekonomske težave. Če so posamezniki bolj zaprte narave in teže potožijo svoje dnevne skrbi, ima medicinska sestra ob svojih obiskih nešteto možnosti, da nekatere probleme opazi sama in se zanje pozanima. S tem postaja medicinska sestra važen delavec na področju socialnega skrbstva in socialne pomoči posameznikom in družinam. To zlasti sedaj, ko strokovnih socialnih delavcev sploh še nimamo, ostale pa ji bodo te naloge tudi kasneje, ker nikoli ne bo primerno, da bi isto družino obiskovala dva različna tuja človeka: eden samo z zdravstvenega stališča, drugi pa s socialnega področja. Ljudje so namreč pripravljeni za reševanje svojih težav sprejeti pomoč tuje osebe, če ji v resnici zaupajo, težko pa bi se odločili za to, da bi svoje včasih zelo intimne težave razkrivali in obenem reševali z več osebami. Zato je prav, da se medicinska sestra tudi te svoje socialne — družbene funkcije v celoti zaveda in jo pri svojem delu dejansko tudi vrši. Del takih nalog pomenijo za medicinsko sestro vzgojno problematični otroci.

Pojem vzgojno problematičnih otrok je širok in nam kaj malo pove. Otroci so vzgojno problematični lahko sami po sebi, zaradi določenih telesnih ali duševnih hib; so lahko vzgojno zanemarjeni zato, ker jim družina v pogledu vzgoje ni dala vsega, kar bi potrebovali; so lahko moralno ogroženi, ker posamezni člani družine žive in ravnaajo nemoralno; nekateri od teh otrok pa so morda že sami ravnali proti obstoječim predpisom in zakonom naše družbe in postali — delinkventni. Pri tem je treba takoj opozoriti na to, da je prava delinkventnost otrok le neznatnejši del celotne vzgojne problematike, čeprav važen del, in da postanejo otroci lahko delinkventni iz katerega koli navedenih razlogov. Beseda delinkventnost izhaja namreč iz latinske besede *delinquere* in pomeni zapustiti — obstoječe šege, navade in zakone, ne pomeni pa neke do kraja opredeljene in zaključene lastnosti človeka oziroma otroka.

Med otroke z določenimi telesnimi — somatičnimi hibami štejemo poleg res invalidnih otrok tudi vse one, ki so na pogled morda izrecno neprijetni ali imajo manjše govorne napake, neredko pa tudi mladino, ki po svoji fizični zrasti izredno odstopa od povprečja (izrecno preveliki ali premajhni otroci, ki se jim zaradi te hibe drugi otroci posmehujejo). Take, na videz morda sicer neznatne hibe lahko povzročijo v mladostniku manjvrednostne občutke, ki jih skuša nadomestiti s povečano dejavnostjo na katerem koli družbenem področju, lahko pa seveda tudi v opreki z družbenimi pravili in zakoni, tako da si pridobi ugled na tem področju in odvrne pozornost svoje družbe od značilnosti, ki so zanj neprijetne.

Otroci z duševnimi hibami, zlasti manj nadarjeni otroci, so čustveno bolj odvisni od odraslih oseb in manj kritični. Če nanese slučaj, da je vpliv odraslih oseb negativen ali da odrasli namenoma izkoristijo duševno zaostalost takih otrok za svoje antisocialne namene, potem ti otroci kaj lahko postanejo orodje neodgovornih odraslih ljudi.

Vzrokov za vzgojno zanemarjenost je zelo veliko in težko, da bi jih kdaj koli mogli navesti vse. Življenje in človeška čustva so preveč stara, da bi jih lahko vse zajeli v nekaj primerih. Nekatere od teh pojavov pa vendarle pogosteje srečujemo in je prav, če si jih ogledamo pobliže. Čeprav velja za normalno, da imata oče in mati svoje otroke rada, to vendar ni povsod in vedno res. Poleg tega pa je ljubezen čustvo, ki ni dovolj, da samo obstoji, ampak ga je vedno znova treba oživljati in urésničevati s tem, da ljubezen nekemu posredujemo — dajemo, sicer se nam kaj rado zgodi, da se je sami zavemo in jo morda tisti, ki mu je bila namenjena, občuti šele takrat, ko je že prepozno in smo človeka izgubili, bodisi da se je družbeno iztiril ali pa se je dogodila fizična nesreča. Ljubezni in nege odraslih ljudi ni nihče potreben bolj, kot majhen človek, ki svoji okolici ni kos ne po velikosti in ne po razumu. Napačno pa bi bilo misliti, da se ljubezen izraža v razvajanju otrok, v dajanju ne vem kakšnih sredstev, bodisi v obleki, prehrani ali igračah. Ljubezen je mogoče dajati predvsem v skrbi za normalen, prisrčen, zdrav telesni in duševni razvoj otroka. Noben kupljen predmet ne more nadomestiti iskrenega in sproščenega razgovora matere ali očeta s svojim otrokom. Če se otrok o stvareh, ki ga zanimajo, ne more pogovoriti s svojimi starši, potem pač ni deležen njihove ljubezni v celoti. Hujše oblike vzgojne zanemarjenosti pa nastopajo seveda tedaj, če so združene z zanemarjanjem dnevnih skrbi staršev za otroke. Higijenska zanemarjenost ima često za posledico občutek sramu in manjvrednosti, zanemarjenost v prehrani vodi večkrat otroka v tako imenovano »kraj« sladkarij, vzgojna zanemarjenost v najožjem pomenu besede pa pomeni, da za to, kaj otrok počne, kod hodi, s kom se druží in kaj misli — nihče ne skrbi.

Moralno ogroženi so otroci, ki žive v družinah z nizko in premalo utrjenimi moralnimi pravili. To so lahko: družine, v katerih prihaja med starši do velikih razprtij, in to vpričo otrok; potem družine, v katerih se posamezniki prostituirajo, in končno še družine alkoholikov.

Vsi ti vzroki le redko nastopajo tako posamič, kakor smo jih navedli. Večinoma naletimo v eni sami družini na celo kopico problemov hkrati in je potrebno, da jih spoznamo v celoti, ker prav v tej različni medsebojni povezanosti pomenijo za nas vedno nov, vedno drugačen problem, lahko bi rekli, edinstveni problem neke prav določene družine. Naš namen pa je, pomagati določenemu otroku, pomagati določeni družini.

Kako se pa lahko vsi ti negativni vplivi kažejo pri otroku? Otrok je v svoji dejavnosti lahko preveč nebrzdan — agresiven, neposlušen; lahko je preveč boječ in se prerad vdaja tujim vplivom; lahko je neurejen in neodgovoren do svojih dolžnosti (n. pr. do šole); lahko je čustveno neutrjen in se ne zna odreči svojim trenutnim željam (emocionalno nezadoščeni otroci); lahko postane nevrotičen, kar se često izraža v nemirnih kretnjah, v grizenju nohtov, v enurezi, lahko je delinkventen.

Kot poseben problem, s katerim se bodo medicinske sestre lahko srečale v mestih, je treba omeniti onanijo. Podčrtati moramo, da moderna psiholo-

gija onanije v zmerni obliki nikakor ne smatra za abnormen pojav in če je otrok zdrav, za svoje dolžnosti prizadeven in se pri svojem dnevnem delu primerno utruja in kaže za zunanje dogajanje normalno zanimanje, toliko časa temu problemu ni potrebno posvečati posebno pozornost. Prav pa je, da se s starši pomenimo o pravilni in pravočasni spolni vzgoji, ki naj bi jo v danem trenutku na primeren način posredovali otroku, kolikor to želi.

Če smo se torej pomenili o nekaterih vzgojnih problemih, s katerimi se bomo nujno srečali v družinah, v katere prihajamo, moramo zdaj preiti k nalogam, ki jih imamo, da družini v konkretnem primeru pomagamo s primernim svetovanjem. Treba je namreč vedeti predvsem, da včasih lahko sicer neznatni, toda primeren nasvet pomaga zgraditi iz razsula lepo harmonično celoto.

Medicinska sestra, ki v družini opazi tako problematiko, naj bo v svojih analizah previdna in naj ne prihaja prehitro do določenih sklepov. Prvo, kar lahko stori in mora storiti, je sklep, da se bo k družini še pogosto vračala in se o problemu, ki ga je opazila, še in še razgovarjala s človekom, ki ji ga je razkril ali ki se ji dozdeva najbolj primeren, da bi ga razumel in tako tudi odstranil. Šele po večkratnih obiskih naj si napravi načrt, kako in s čim bo lahko pomagala, kako svetovala, da bodo nekateri člani družine postali zmožni sami odstraniti problem, ki jih teži. Ako si tudi po več obiskih ne more ustvariti slike o celotni problematiki družine, potem naj za začetek skuša pomagati reševati probleme posamič, tako, kakor jih je opazila.

Pri otrocih z manjšimi telesnimi hibami je treba predvsem opozoriti starše, naj otroku s primernim načinom oblačenja skušajo omiliti neprijetno zunanost. Treba jim je razložiti težave, s katerimi se otrok zaradi tega utegne boriti. Po drugi strani je treba obenem s starši, ki žele sodelovati, poiskati otroku primerno področje dela, na katerem se bo otrok lahko res uveljavil. Tu ne bo odveč razgovor s pedagogi v šoli, z vzgojno in poklicno posvetovalnico, kjer pač sta. Izredno važna je zlasti pri agresivnem značaju otroka pravilna poklicna usmerjenost, ob prostem času pa nam morejo izredno dobro služiti mladinske športne organizacije, taborniki, ljudska tehnika ipd. Docela zgrešeno bi bilo prizadevanje, da otrok svojo preveliko težnjo po udejstvovanju in uveljavljanju omeji in potlači. Edina naša naloga je, pomagati njemu in njegovi družini, da jo pravilno in pozitivno usmeri.

Pri preveč boječih otrocih, ki se hitro vdajajo tujim vplivom, je treba obenem s starši najti osebo, ki bo voljna žrtvovati potrebni čas, da bo otroka čustveno navezala nase in mu predstavljala pozitiven vzor odrasle, odgovorne osebnosti. Če za to niso primerni starši sami, je morda tako skrb možno naložiti starejšemu bratu, sestri, teti, stricu ali prijatelju. Za manj nadarjene je rešitev v primernem šolanju, seveda po predhodnem posvetu s psihologom ali psihiatrom.

Neurejenim in neodgovornim otrokom je možno dvigniti čut za disciplino in odgovornost večkrat že samo s tem, da opozorimo šolo ali družino na dejstvo, da otroku manjka spodbud za delo in večkrat tudi malenkostnih pohval. Tudi pri teh otrocih organizacije, kakor društva Partizan, Taborniki, Gasilska zveza itd., močno vplivajo na utrjevanje discipline, ki je ne uvajajo z nasiljem, ampak z igro.

Pri čustveno neutrijejenih otrocih mora biti naša pozornost usmerjena zlasti v to, ali otrok uživa doma vso ljubezen, ki jo potrebuje, in ali ima na razpolago vsa sredstva, ki so za normalen razvoj potrebna. V primerih, ko ugotovimo, da v družini sicer je ljubezen, da pa je otrok ne občuti in ne ve zanjo, se je treba s človekom, ki ima otroka rad, pogovoriti o njegovih odnosih do otroka in ugotoviti, ali res pozna svojega otroka in sploh ve za njegove težave. Če sestra spozna, da to ni tako, naj se z odraslo osebo pomeni in naj ji razloži, da otrok predvsem potrebuje odraslega svetovalca, ki bo voljan otroku posvetiti večkrat tedensko nekaj časa za razgovor, v katerem naj govori predvsem otrok, odrasla oseba pa resno posluša, razlaga ali svetuje.

V primerih, ko starši tega otroku ne morejo dati, bodisi da ga nimajo dovolj radi ali pa si sami ne vedo pomagati, je treba tako osebo poiskati v bližnji okolici otroka, morda tudi v šoli.

Pri otrocih, ki zabredejo v tako imenovano »kraj« sladakarij, majhnih tehničnih drobnarij, ali dekleta luksuznih pripomočkov, morda manjše količine denarja, je po eni strani treba ugotoviti, ali se pravilno hranijo in jim prehrana po svoji sestavi nudi vse, kar organizem minimalno potrebuje, po drugi strani pa, ali ima otrok na razpolago vsaj minimalno vsoto denarja za male potrebe, da si zanj lahko nabavi malenkostne stvari. Popolnoma jasno je, da vsaka družina tega denarja otroku ne more dati, vendar pa je res, da bi v veliko primerih neznatno vsoto denarja otroci vendarle lahko dobili povsod, kjer oče nemalo potroši za tobak ali alkohol. Zavedati se moramo namreč, da je minimum take lastnine otroku najmanj tako potreben, kot je luksuz odrasli osebi, če ne še bolj. Odrasel človek namreč more in mora biti zmožen kontrolirati svoje nagone, medtem ko se otrok to šele uči.

Najtežji je problem otrok iz moralno nizko stoječih in delomrznih družin. Toda tudi v teh primerih je treba počasi in z vso odgovornostjo ugotoviti, ali so vzrok taki moralni ravni vsi člani družine ali pa samo nekateri. V primerih, kjer povzroča moralno razsulo samo eden od članov, je treba zlasti videti, ali je možno to osebo zdraviti ali iz družine začasno odstraniti (ne pozabimo na možnost zdravljenja alkoholikov) ali pa vsaj njen vpliv znatno zmanjšati (skrbništvo otroških doklad). Otrok sam naj bo zadnji, ki ga iz družine odstranjujemo, čeprav samo začasno. Zavedati se moramo namreč, da ravno otroka običajno odstranjujemo po krivdi odraslih in da ni otrok nikdar dovolj majhen, da tega dejstva ne bi občutil kot veliko in hudo krivico. Še več, vzeti otroku dom se pravi, vzeti mu nekaj, kar uživajo vsi drugi otroci po svoji edini, pravno zaščiteni pravici otrok. Tudi začasno odstranjevanje otroka je nadvse boleča operacija, ki je otrok nikoli ne bo mogel popolnoma preboleti.

Zato bo v nekaterih primerih družinskih motenj morda zadostovalo, če svetujemo družini, da otroka odda za določen del dneva v dom igre in dela, v otroški vrtec, šolarja pa zaposli v izvenšolskem času pri delu v mladinskih organizacijah.

Le v primerih, ko je terenska delavka poskusila in preizkusila že vse naštete možnosti, pa v svojem delu ni uspela, naj se obrne na organe socialnega skrbstva in naj svetuje, da se vzgojno problematični otrok odda določeni družini, za katero ve, da bi otroka sprejela v rejo in dobro skrbela zanj, ali pa v Prehodni mladinski dom v Ljubljani, ki ima triažno postajo in bo po daljšem opazovanju otroka svetoval, da se ta odda primerni družini ali v zavod.